

Kako kosovske zajednice mogu živeti bolje - 05.11.2008.

Dejvid Miliband : Jako kratko boravim na Kosovu. Bio sam jutros u Srbiji a u ponedjeljak idem u Bosnu. Želim da danas osim o nacionalnom identitetu, pomenem i teme koje ne poznaju nacionalni identitet i nacionalne granice, a to su : ekonomija, društveni život, terorizam i klimatske promene. Ovo su problemi koji ignorišu razgovore o susedstvu i traže zajedničke strukture. Ja znam da različiti ljudi koji sede za ovim stolom imaju različite stavove o pitanjima koja se tiču Kosova ali mi smo danas ovde da razgovaramo o situaciji na Kosovu, ako je moguće. Ono o čemu bih želeo da razgovaram jeste na koji način građani Kosova mogu saradivati i kako da uz zajednički život reše zajedničke probleme. Na kraju krajeva, Ustav predstavljaju reči, Ustav su reči, ali život se zasniva na aktivnostima. Zadatak politike je da reči pretvori u dela da bi se izgradio bolji život za ljude i da se zajednički reše problemi. Hteo bih da vam kažem zbog čega sam želeo da učestvujem na ovoj debati. Gde god da idem kao Ministar inostranih poslova, bilo da idem u Pakistan da govorim o bezbednosti, bilo u Egipat kako bih razgovarao o bliskoistočnom mirovnom procesu, ili čak kada odem u Kongo za vikend kako bih video dramatičnu i očajnu humanitarnu situaciju, uvek pokušavam, ne samo da se susretnem sa političarima, već da se sretnem i sa ljudima na terenu. Ova debata upravo ima za cilj da postigne to. Na kraju krajeva, ovde u panelu imamo vrlo poznate pripadnike obe zajednice. Oni su stariji ljudi, zar ne... možda je to za njih strašno reći, ali oni su ovde danas da se pridruže diskusiji i da podele svima malo mudrosti. Hteo bih da krenem sa mlađim ljudima, uglavnom studentima. Svi ste studenti, zar ne? Izvolite i odgovorite mi na jedno jednostavno pitanje. Recite mi šta vi studirate, na kojoj ste godini i koje su vaše želje i čemu težite?

Aleksandar Stojanović : Ja sam Aleksandar Stojanović i treća sam godina prava. Pored toga ja sam već četiri godine u civilnom društvu. Ovde predstavljam nevladinu organizaciju i bavim se ljudskim pravima, bavim se pitanjima civilnog društva. Ja lično i organizacija u kojoj radim, pokušavamo da na neki način damo određeni doprinos sa možda nekim rešenjima koja nudi civilno društvo. Ono je nekako između nekih velikih politika po pitanju Kosova. Možda kasnije možemo da pričamo o nekim konkretnim stvarima i šta možemo da uradimo, bez obzira na velike probleme koji postoje oko nekih bitnih političkih pitanja. Mislim da bez obzira na to moramo da tražimo rešenja i da pokušamo da ih nađemo. Ne treba čekati. Hvala.

Dejvid Miliband : Recite mi čime biste želeli da se bavite u profesionalnoj karijeri.

Aleksandar Stojanović : Oblašću ljudskih prava i onim što je vezano za odnose sa ljudima.

Donjeta Sahatciu : Pre svega bih želela da Vam se zahvalim što ste mi pružili priliku da budem ovde i da iznesem svoje mišljenje. Ja sam brucš Američkog univerziteta u Prištini. Ono što bih želela da postignem jeste poslovni menadžer ili da se bavim oblašću diplomatije. Hvala.

Besart Lumi: I meni je veoma drago što sam večeras sa Vama. Ja sam student Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Prištini. Takođe sam počastvovan što sam ovde zajedno sa svojim profesorima. Što se tiče moje buduće karijere, smatram da prvo moram da budem veoma dobar student, kako bih nastavio sa usavršavanjem i usto vreme bih želeo da radim u civilnom društvu, u oblasti ljudskih prava, a u dugoročnoj budućnosti bih možda našao način kako bih ja mogao da doprinesem razvoju svoje zemlje. Hvala vam puno.

Rinora Gojani : Ja studiram političke nauke i takođe sam na trećoj godini. Kada je u pitanju budućnost, ne bih želela da budem uključena u politiku, jer bi mi neko možda ponudio da budem ministar spoljnih poslova ili nešto slično... Do sada sam bila uključena u rad civilnog društva, ali za dalje obrazovanje i karijeru, moja želja je da se bavim međunarodnim odnosima i diplomatijom ili nekom sličnom oblašću.

Vuk Mitrović : Ja dolazim iz Kosovske Mitrovice, iz severnog dela, sa Prištinskog univerziteta koji je izbegao u Kosovsku Mitrovicu. Student sam Pravnog fakulteta, četvrta godina. Takođe se bavim civilnim društvom i u mom daljem profesionalnom radu, želeo bih da se posvetim radu u civilnom društvu i u lokalnoj samoupravi i da pomognem srpskoj zajednici na Kosovu i Metohiji.

Dejvid Miliband : Mogu li vam postaviti pitanje kako vi vidite, kako se zajednice mogu približiti jedna drugoj, jer kakvi god da su uslovi okruženja, postoje zajednički problemi koji treba da budu rešeni. Recite mi nešto više, da li postoji saradnja u svakodnevnom radu na univerzitetu, u svakodnevnom radu i životu i da li biste se susretali sa ljudima iz drugih zajednica, da ih tako nazovem? I ako biste i ako ne, šta se može učiniti povodom toga? Ne morate odgovarati istim redosledom, možete kako želite.

Aleksandar Stojanović : Sadašnje odnose između Srba i Albanaca, između manjina i Albanaca možemo da okarakterišemo kao ekonomske, tj. možemo reći da postoji ekonomska saradnja. Međutim, tu saradnju često ne prati razvoj saradnje u oblastima iz drugih sfera. Na primer, nema poboljšanja poverenja, zajednice su dosta odvojene jedna od druge i posle rata postoji veliko podozrenje. Što se tiče fakulteta, ne bih mogao da kažem da postoji zvanična saradnja. Neka vrsta saradnje postoji između nevladinog sektora, ali i to je na veoma niskom nivou. Za sada ne postoji ni jaka mreža srpskog civilnog društva. Možda u budućnosti, ukoliko stvorimo nešto slično, može da bude uspostavljen most saradnje i neke stvari treba

spustiti sa višeg na niži nivo. Saradnja bi trebalo da postoji na nekom javnom nivou i tako treba početi sa radom na izgradnji poverenja.

Dejvid Miliband : Šta Vi mislite Besart?

Besart Lumi : Pre svega smatram da je jako veliki problem to što ne poznajemo jedni druge. To je upravo zbog nedostatka komunikacije između kosovskih Albanaca i kosovskih Srba. Vidimo da postoji visok stepen nedostatka u komunikaciji. Ono što treba da uradimo kao prvi korak jeste da treba da se sastanemo međusobno i da razgovaramo i da razgovaramo o našim problemima, jer imamo iste potrebe, susrećemo se sa istim problemima svakodnevno i imamo iste potrebe za međusobnim poboljšanjem. Da bi saradivali, moramo pre svega da komuniciramo.

Rinora Gojani : Smatram da se nešto mora promeniti, počevši od osnovne škole. To su knjige kojima se služimo, tj. udžbenici istorije, jer učenje istorije na dva različita načina uopšte ne pomaže. Postoje razlike, jer u enklavama uče iz udžbenika koji se štampaju u Srbiji a Albanci imaju sasvim druge udžbenike. Ovde postoji sukob od samog početka. Ja mislim da je to prvi korak, a nakon toga naravno, jako je važna bezbednost. Ja bih želela da idem u severnu Mitrovicu i u Gračanicu, ali ne osećam se bezbedno. Boravila sam u Gračanici samo jednom i to sa jednom organizacijom, tj. sa strancima. Bila je to grupa u kojoj su bili Albanci, Srbi i pripadnici drugih nacija iz Evrope. U tom trenutku smo se osećali malo bezbednije, ali ne bih preuzela taj rizik i da sednem u restoran i da slobodno govorim albanski. Ali, druga je priča u Prištini, na primer. Ljudi iz enklava mogu doći u Prištinu i družiti se. Ukoliko imate nekog koga poznajete, takođe se družite u barovima. Mi nismo došli do tog nivoa, ali se nadam da će se to promeniti. Smatram ipak da su udžbenici istorije prvi koje treba promeniti.

Dejvid Miliband : Ako mogu da generalizujem, šta većina kosovskih Albanaca smatra glavnom odlikom i karakteristikama kosovskih Srba.?

Rinora Gojani : Mi nemamo predrasude, to su Kosovari.

Besart Lumi : To nije predrasuda, to su stereotipi. Mi smo poznavali jedni druge veoma dobro. To je dobra stvar. Mi ipak poznajemo jedni druge, ali postoji prekid komunikacije koji traje već devet godina.

Dejvid Miliband : Ovo nije Bliski istok. Znači, živeli ste zajedno i sada ste razdvojeni.

Donjeta Sahatciu : Da se vratim na vreme pre devet godina, na vreme pre rata. Među nama je postojala komunikacija i razgovarali smo sa srpskim tinejdžerima i sa drugim ljudima iz te zajednice. Da se vratim na Vaše prvo pitanje, kako to može da bude korisnije. Možda treba otvarati omladinske forume, jer smatram da to može da bude od velike pomoći. Ja sam lično bila u Londonu i imala sam priliku da razgovaram i da budem u debati sa mojim srpskim kolegama. To znači da može da bude komunikacije između nas samo ako oni to žele ili ako se to obostrano želi?!

Vuk Mitrović : Dobro je čuti moje kolege Albance iz Prištine, ali ja ću vam dati jedan primer. Sada kada sam dolazio iz Kosovske Mitrovice, ja sam morao da naručim taksi koji će doći po nas i koji će nas kasnije vratiti u Mitrovicu, zbog bezbednosti. Pitali smo taksistu da li vozi po Prištini i on nam je odgovorio da vozi, ali da mora tiho da priča srpski jer ako bi pričao glasno, to bi se shvatilo kao provokacija. Ako mislite da je moguć suživot u takvim uslovima kada je sloboda kretanja srpskom stanovništvu ograničena na enklave, ja ne znam... Kompletna naša biblioteka koja se nalazi u Prištini, nedostupna je za srpske studente. Smatram da to nisu uslovi koji su normalni za studiranje i za razvoj jednog mladog čoveka i bilo kakve ličnosti. Naravno, početi sa debatom i razgovorom, treba. Velika je šteta što su prekinuti politički razgovori na visokom nivou i o statusu Kosova i Metohije. Ja smatram da to treba pokrenuti iznova i da treba dati šansu da se dođe do nekog kompromisa. Ovako ste napravili od Srba naciju koja se oseća isfrustriranom i gubitnički, što nije dobro. Na Balkanu ne treba stvarati ni od jedne nacije, gubitničku naciju.

Aleksandar Stojanović : Osvrnuo bih se na ovo što je rečeno, a to je da je pre 1999. postojala komunikacija. Ja mislim da nikada nisu otvarana pitanja različitosti ili problema koji postoje između dve zajednice. Uglavnom su sva ta pitanja zatrpavana pod tepih i rekao bih da su to ipak bila dva odvojena društva koja su živela jedni pored drugih ali ne tako integrisani i da su glavni problemi nekako skrivani. Bila je situacija da su se ljudi osećali neprijatno ukoliko bi otvarali ta problematična pitanja. Da, dijalog mora da bude rešenje i bez obzira što je prekinut, on se mora nastaviti. Ne vidim da se može održati rešenje koje donese međunarodna zajednica ukoliko zvanični Beograd i Priština ne sednu i ne nastave dijalog. Drugi ljudi sa strane nam prosto ne mogu pomoći u traženju rešenja za probleme kojih ima mnogo. Slažem se da treba nastaviti na dijalogu ali posle 1999. srpska zajednica je bila pritiskana od međunarodne zajednice i traženi su bilo kakvi likovi koji će da uđu bilo gde i koji nisu bili dovoljno relevantni da vode te slučajeve. Drugo, srpska i druge manjinske zajednice su totalno razbijene i prvo treba raditi na jačanju njihovih kapaciteta, znači, organizovati ih a onda će to imati mnogo veću snagu u daljim razgovorima.

Dejvid Miliband : Dozvolite mi da postavim moje pitanje mojim starijim kolegama. Dajte mi vaše mišljenje o pitanjima koja sam postavio i vaše mišljenje o odgovorima koje ste čuli, koje su dali mladi ljudi ovde prisutni?

Rada Trajkovic : Ja sam profesor na fakultetu, pa samim tim osećam i odgovornost prema ovim mladim ljudima i moje gledanje je u ovom trenutku otprilike, pre svega da ovi mladi ljudi su više u funkciji politike i čak i ovaj trenutak koriste da pošalju neke političke poruke, kao ovu “ Ne smemo da prođemo kroz Gračanicu “, a hiljade kola prolazi i ljudi sasvim normalno putuju, i Albanci i Srbi, čak i u mom Domu zdravlja se leče svi. S druge strane isto tako srpska strana govori svoju priču. Mladi su ljudi, a pričaju političke teme, govori se o istoriji, o udžbenicima. Moja poruka za sve jeste da istorija ne treba da bude glavni predmet interesovanja. Mladi ljudi moraju da počnu da razmišljaju na jedan drugi način. Mladim ljudima treba da pomognu stariji ljudi. Njihovi profesori moraju da pomognu institucionalno-političko liderstvo i u Beogradu i u Prištini, da bi se relaksirali odnosi između mladih ljudi, da bi se relaksirali odnosi unutar zajednica koja je prepuna stereotipa jednih o drugima i koje su potpuno suprotstavljene. Mi moramo da počnemo sa nečim što je u stvari komunikacija institucionalnog liderstva u Beogradu i u Prištini. Normalno je da jedni druge ne priznaju, ali da svakako taj njihov kontakt utiče na relaksaciju običnih ljudi. Ja moram da kažem da individualna prijateljstva uvek postoje. Mladi ljudi moraju da razumeju da postoji regionalna saradnja, da postoji CEFTA. Nažalost, Srbi ne govore albanski a Albanci ne govore srpski. Ovo je mlada generacija koja uzajamno ne govori jezik druge nacije za sporazumevanje. Srbima je svakako potrebno da na prostoru Kosova i Metohije znaju i albanski jezik da bi komunicirali. Kosovo, kao deo CEFTE svakako će biti u društvu zemalja koje govore slovenske jezike. Tako da, srpski, makedonski, bošnjački, hrvatski, slovenački, sve su to jezici koji će vam biti potrebni za komunikaciju. Dakle, moramo naučiti ponovo da govorimo ili da nađemo neki treći jezik, ali da svako oseti potrebu za nečim što je mnogo šire od onoga što predstavlja jedna enklava od 200 m ili jedno Kosovo od 10000 kvadratnih kilometara..

Dejvid Miliband : Ministre, recite nam Vašu perspektivu oko istorijskih knjiga.

Enver Hodžaj: Pokušaću da dam svoj komentar u vezi sa istorijom u udžbenicima. Prema mom shvatanju, istorija se završava 17. februara Fokus treba da bude jednostavan, usmeren na budućnost. Mi smo živeli u zemlji gde smo projektovali budućnost kroz razmišljanje o prošlosti. Mi bismo jednostavno trebali da projektujemo budućnost kroz razmišljanje o tome kako izmeniti situaciju u ovom trenutku. Stavovi koje smo čuli su veoma različiti, ali bih rekao da nikada nije bilo sukoba između Albanaca i Srba na Kosovu. Sukob je uvek bio nešto što je projektovano spolja. Smatram da ovu novu situaciju možemo sada upotrebiti na najbolji način, kako bi se poboljšao život mladih ljudi. Smatram da je ovim mladim ljudima potrebno bolje obrazovanje, kvalitetnije obrazovanje i potrebno je da imamo obrazovni sistem koji bi reagovao na lokalne potrebe i na lokalne zahteve, da imamo ljude koji bi u budućnosti mogli da se takmiče u tržišnoj ekonomiji u regionu i u Evropi i neka mišljenja su bila usmerena u tom smeru. Istorijski udžbenici su nešto o čemu naravno treba govoriti, ali ne verujem da Vlada treba toliko da bude uključena u pisanje udžbenika. Proces ne treba da bude usmeren od vrha pa dole, već suprotno. Kada je u pitanju učenje istorije, ta deca su jednostavno podeljena u školama gde se radi po dva različita plana. Naš posao bi bio da se poboljša situacija i da imamo zajednički javni život, zajednički život koji bi bio najbolja osnova za novu politiku u zajednici. Smatram da bi trebalo da shvatamo kao novu političku zajednicu koja se zasniva na građanskim normama i na državljanstvu jer smo mi državljani ove zemlje. Kako je nekada bilo, smatram da to pripada onima koji su živeli do prošle godine i onima koji

pišu istorijske knjige, ali zajedničko tlo za sve bi trebalo da bude trenutna situacija i jasna vizija za budućnost. Jasna vizija za budućnost jeste dobro obrazovanje, nova radna mesta.

Dejvid Miliband : Ono što je potrebno ljudima za ovim stolom jeste kako oni mogu da dobiju sve ono o čemu vi govorite. Mislim da će vreme zaceliti rane ako bi ljudima bila pružena šansa da razviju svoje mogućnosti, kao i zaposlenje, obrazovanje itd.

Enver Hodžaj : Upravo tako. Mi imamo veoma dobar okvir za izgradnju novog društva od samog početka, a to je Ahtisarijev plan. Ukoliko bi svi mi bili posvećeni sprovođenju Ahtisarijevog plana, to bi puno promenilo u Čaglavici, u Gračanici, u ruralnim i urbanim sredinama i u svim delovima. Kao što je ministar rekao, važno je kako da se politika prevede sa reči na konkretna dela. Smatram da je Ahtisarijev plan jedan od najboljih okvira za izgradnju budućnosti. U isto vreme, ekonomija je ključni faktor. Ekonomija bi bila nešto što može ovoj državi da pruži novu koheziju i novu koherentnost.

Dejvid Miliband : Dozvolite mi da pitam i ova dva gospodina da daju svoj odgovor, a onda da čujemo i mlade ljude i njihov komentar na sve ono što su čuli od svih nas. Izvolite.

Oliver Ivanović : Imao sam puno prilika da razgovaram sa svima vama u različitim situacijama. Mi se ne slažemo u dve stvari. Prva stvar jeste ono što je Rinora pomenula a to je odnos prema istoriji. Kako je sve počelo? Mi imamo različite stavove po tom pitanju i ne želim da o tome govorim. Drugo pitanje koje je gospodin predsedavajući spomenuo na početku razgovora jeste odnos prema statusu. Sva druga pitanja su zajednička. Mi imamo zajedničku zabrinutost koja se odnosi na ekonomiju, nedostatak dobre infrastrukture, nedostatak dobrog obrazovanja, dobre i sigurne zdravstvene zaštite, društvenih pitanja itd. Mi na tim pitanjima možemo da saradujemo samo ukoliko ta pitanja ne budu politizovana od bilo koje strane koja učestvuje u tom procesu. Nažalost, sve je sada politizovano na Kosovu. Ukoliko nema vode, to je politika jer se fabrika vode nalazi u delu Kosova koji kontrolišu Srbi ili Albanci i tome slično. Za novi pristup potrebna je nova politička elita. Nažalost, nemamo dovoljno jake institucije i svi smo toga svesni. Ove institucije ne mogu da budu poboljšane preko noći ali mi bi svi trebalo da radimo naporno, ne da podrijetimo ove institucije tako što ćemo da radimo izvan njih već da zajednički pokušamo da poboljšamo te institucije. Drugo, važno je da imamo novu političku elitu i ja među vama, mladim ljudima koji su ovde danas, vidim novu političku elitu ali bi trebalo da promenite vaše stavove donekle. Žao bi mi bilo ako bi Vlada Kosova i vlada Srbije iskoristili svoju snagu samo na to da svuda postave državne simbole i zastave. To je način da se zataškaju stvarni problemi. Ako trošite energiju na to, vi ne razmišljate o infrastrukturi, a sigurno ne i o obrazovanju i o zdravstvenoj zaštiti. Mi ta pitanja možemo da prevaziđemo ali budite svesni da nacionalizam i vaša euforija o statusu neće biti nešto od čega ćete moći da živite sutra. Hajde da razmislimo malo kako možete da kritikujete one koji su na vlasti. Ministar Hodžaj je ovde i treba početi od premijera i sve ih upozoriti da ne rade svoj posao kako treba i da troše vaše vreme, a to je nešto što ne možete da nadoknadite nekada u budućnosti.

Veton Suroi : Kao poslednji imam priliku i privilegiju da sumiram ono što je rečeno. Postoje tri tačke o kojima bih govorio. Prvo je to što je međuetnička neravnoteža ogromna. Smatram da je prošlih devet godina učinilo svoje i smatram da ne postoji dobro rešenje za poboljšanje ovih odnosa. Mislim da su ti odnosi takvi jer su podsticani od paralelnih društava u kojima živimo. Ja ne verujem da postoji lak način da se prebrodi ovo i da se reše ovi problemi koji vode ka boljoj evropskoj perspektivi. Druga tačka za koju ova generacija ne zna a o kojoj bih želeo da vas upoznam, jeste da sam ja u njihovim godinama imao pasoš sa kojim sam mogao da putujem po celoj Evropi i svetu, bez viza. Moj stari pasoš jeste simbol odnosa sa Evropom. Na kraju se ta država u kojoj sam živeo dezintegrisala i prestala da postoji, ali to je bila država koja je imala idealne odnose sa Evropom. Ključno pitanje i moju treću tačku koju bih spomenuo jeste, i za naše društvo i za druga društva, kakve odnose mi stvaramo sa Evropom, kakve odnose stvaramo kroz Evropu odnosima među sobom, tj. među našim paralelnim društvima. Sledeće godine će se videti mogućnosti i kolika je naša mogućnost za približavanje Evropskoj Uniji. Način na koji stvaramo odnose sa Evropom je opipljiv i merljiv. Srbija će biti u situaciji, ukoliko uspe da reši problem sa Hagom i uhapsi Mladića, moći da zakuca na vrata evropske Unije i da postane zemlja kandidat za članstvo u EU. To je značajno za sve, i za Srbiju, i za Evropsku Uniju, i za srpsku populaciju ovde. Ne možete da budete kandidat ukoliko ne rešite način na koji komunicirate sa svojom populacijom i sa vašim susedima. Sa druge strane, Kosovo ne može da nastavi sa snažnim neprijateljstvima prema Srbima. Put napred jeste da Kosovo i Srbija pomognu jedno drugom na svom putu ka Evropi. To znači da moramo da izađemo iz procesa u kome smo u ovom trenutku, iz procesa međusobnog blokiranja i da pokušamo da pomognemo jedni drugima. U interesu Kosova je da Srbija postane zemlja kandidat za članstvo u Evropskoj Uniji i u interesu Srbije je da Kosovo postane deo procesa o stabilizaciji i pridruživanju. To će takođe uticati na vaše živote i na međusobnu komunikaciju, jer okvir komunikacije mora da bude što širi i mora da se komunicira i sa Evropom, ali je jako važno da naučimo kako ćemo komunicirati među sobom.

Dejvid Miliband: Mogu li vam odgovoriti o Evropskoj Uniji. Čuo sam govor o Kosovu i za to da ima mesto u Evropskoj Uniji kao i sve zemlje Zapadnog Balkana. I da ćemo mi raditi na ispunjavanju tog cilja. Bilo da ste vi državljanin Srbije, Makedonije ili državljanin Kosova, vi ste državljanin Evrope. Da li je taj faktor ujedinjavanja i faktor zaštite zajednica na Kosovu ili ne? ... Ne morate da odgovorite na pitanje ukoliko ne želite?

Aleksandar Stojanović : Po pravilu, osim jakog nacionalnog identiteta, mora da postoji i jak nadnacionalni identitet, a to je evropski identitet kome svi pripadamo. Nisam siguran da li ćemo baš, osim ovih priča koje smo čuli, da napravimo korak napred, ukoliko ne postoji iskrena politička volja da se stvari rešavaju. Zaista, sem nekih deklarativnih izjava da Kosovo treba da ide ovamo ili tamo, mora da postoji iskrena politička volja za menjanje naše stvarnosti. Pitanje je koliko ćemo biti dosledni na tom putu. Mislim da je to stvar svih ljudi koji žive na ovim prostorima. Koliko čvrsto i iskreno budemo pristupili ovom procesu, onda možemo da se nadamo određenim promenama. U suprotnom, vrlo teško.

Rinora Gojani : Bila sam deo projekta koji se naziva „Naša budućnost - evropske integracije“ i posetili smo Evropski parlament gde smo razgovarali sa njegovim predstavnicima. Znamo da je put za Evropsku Uniju, daleko pred nama. Naravno, ukoliko bi neko poslao pozivnicu da se Kosovo pridruži Evropskoj Uniji, ja to ne bih podržala jer znam da nismo spremni. Bez ekonomije i bez drugih stvari, mi ne bismo bili u mogućnosti da to učinimo i da se pridružimo. Ali, znamo da saradnja dolazi samo onda kada postoji interes. Imamo primer Brezovice, gde Albanci i Srbi idu zajedno. Zašto? Jer je to turistička lokacija i svi tamo idu da bi se zabavili, a neko ide tamo da bi zaradio novac. Zato ja smatram da kada ljudi vide da postoji zajednički interes, oni mogu da saraduju.

Besart Lumi : Čuo sam puno puta da će Evropska Unija da ujedini sve zajednice. Ja smatram da bi trebalo i da se ujedini i da uđemo u Evropsku Uniju, ne samo zbog ekonomskih razloga već i zbog drugih vrednosti.

Dejvid Miliband : Dozvolite mi da vam postavim još jedno pitanje. Kada sam bio u Srbiji jutros, dvoje starijih ljudi mi je reklo da postoji puno zabrinutosti u Srbiji oko tretmana srpskih istorijskih objekata kulturne baštine i očigledno je to nešto što ima osnovu. Pitam se da li oni imaju pravo što su zabrinuti i da ovi istorijski objekti mogu da budu oskrnavljeni ili na bilo koji drugi način oštećeni ili je to neosnovani strah? Miožete li mi reći nešto više o tome?

Rada Trajković : Reći ću vam da slušajući ove mlade ljude i ja kažem da bismo svi mi voleli da budemo deo Evrope, ali pre svega moramo da radimo na tome kako bi nas Evropa prepoznala kao partnera. Sa mladim ljudima se malo radi i oni ne znaju da svi zajedno mnogo moramo da radimo na standardima koji će ovaj prostor preporučiti Evropi. To podrazumeva ni z zajedničkih akcija koje vi mladi ljudi možete da organizujete, kao što su akcije, koje bi podrazumevale da na prostoru Kosova i Metohije više ne bude straha za civilno stanovništvo, a da relaksirani i slobodni budu ubice i kriminalci. Zajedno da pođete u akciju. Da stanovništvo bude relaksirano, a da pomognemo u nečemu, što je izolacija ekstremista i ljudi koji su odgovorni za zločin, bez obzira iz koje zajednice dolaze. Drugu aktivnost koju bi zajedno mogli da odradimo, ili da odradite, to su aktivnosti gde bi ste kazali da svi ljudi imaju pravo da žive u svojim kućama, bez obzira ko su i šta su. Imovina da im se vrati i da njom ljudi mogu slobodno da raspolazu. Evropa podrazumeva, deco, slobodu kretanja i robe i ljudi i takođe, jedan stabilan bezbedonosni sistem. I ma šta mi govorili i ma šta mi radili, mi Evropi možemo da se preporučimo samo na način koji podrazumeva da nas ona prihvata i da mi počnemo da radimo na stvarima koje će uređivati naše društvo. Ja zaista znam, da je, nažalost, preko 150 manastira i crkava, koje svedoče o trajanju srpske zajednice ili Srpske pravoslavne crkve, srušeno. Samo 17. marta u jednom danu, srušeno je preko 36 manastira i crkava, od kojih su neke vrlo bitne. Ja ne želim da sporim i ne želim da negiram da su u toku rata rušene i džamije, ali od vremena kada se ovaj prostor proglasio prostorom mira, mi nažalost imamo aktivno rušenje crkava i manastira, koji svedoče i koji su od vrednosti, ne samo za srpsku zajednicu, i ne samo za srpsku državu, nego od evropske i svetske vrednosti. Sa druge strane, žao mi je što je ovaj prostor potpuno promenio svoj identitet i u hrišćanskom smislu. Nemam ništa protiv što se nekoliko stotina džamija napravilo u poslednjih 10 godina, ali svakako

ugroženost srpske pravoslavne kulturne baštine, zaista jeste realnost. Svi smo zabrinuti, koliko za njih u isto vreme i za slobodu ispovedanja svoje vere. I to je zaista jedna realnost, o kojoj svi zajedno možemo i moramo da razgovaramo i svi zajedno da utičemo da sve vere i svi narodi imaju pravo da idu u svoje crkve, u svoje džamije, u svoje sinagoge i da se ispovedaju. Vreme je da počnemo da razmišljamo na zdrav način.

Enver Hod žaj : U vezi sa Evropom mogu reći da Evropa nije ništa drugo nego najbolji način da se organizuje društvo. Modernizacija je uvek značila kako da budemo osposobljeni i da budemo deo sveta i kako da se takmičimo sa drugima u svetu. U tom smislu smatram da je za Kosovo, Srbiju, Makedoniju i za sve države na Balkanu najbolji način da se pripreme društva za njihovu modernizaciju, da se takmiče sa ostatkom sveta i da budu deo sveta na svim nivoima, jeste evropski način. Kada je u pitanju kulturna baština, smatram da je ona u prošlosti imala političku misiju i smatram da je ta misija već završena. U prošlosti je kulturna baština, ne samo ovde već i u drugim državama na Balkanu, bila zloupotrebljena i upotrebljena da bi se potvrdilo ko je bio prvi u ovoj državi. Ne vidim da je ovo pitanje o kojem danas treba da pričamo. Ja sam bio deo razgovora u Beču gde smo pregovarali dve godine kako bismo našli mehanizme i pravila da bi se zaštitila kulturna baština. Prošle godine, posle proglašenja nezavisnosti, nismo imali nikakve incidente u vezi sa kulturnom baštinom i ne verujem da postoji razlog za strah i da će se nešto loše dogoditi sa njom. Ne samo za nas, već je važno i za obične ljude različitog socijalno-ekonomskog i etničkog porekla, da se zna da kulturna baština pripada svim građanima koji žive ovde. Kada je kulturna baština bila kreirana, nisu postojale nacije u onom smislu u kome postoje danas. U tom smislu ljudi su to smatrali delom svoje kulture. Kulturna baština je zapravo najbolji argument kako možemo imati heterogeno društvo i ideja državnosti je uvek bila kako uvek imati heterogeno društvo. U tom smislu ja sam prilično uveren da bi kulturna baština mogla da bude upotrebljena u budućnosti kako bi se Kosovo predstavilo onakvim kakvo jeste u inostranstvu. Naravno, shvatamo da postoje ključni spomenici kulturne baštine koji su veoma važni za srpski identitet i mi smo posvećeni da ih zaštitimo kao nešto što pripada svima. Kada govorite o Evropi mi znamo da postoje dvojni identiteti i kulturna baština jednostavno pokazuje da ovaj dvojni identitet može da bude unapređen kroz zaštitu i unapređenje svega toga.

Veton Suroi: Smatram da je važno naglasiti da se kulturna baština ne odnosi samo na jučerašnji period. Kulturna baština nam pokazuje i kako mi vidimo budućnost. Kulturna baština ne može da bude zaštićena vojnicima. To nije njihov posao. Oni mogu da čuvaju bezbednost tih građevina neko vreme ali kulturna baština ima veze sa učešćem svih ljudi. Kulturna baština na jedan način simbolizuje put napred za sve ljude. Ono što zaista mislim jeste da kulturna baština predstavlja samo jednu oblast života u koju sve zajednice treba da budu uključene. U život na Kosovu posebno treba da bude uključena srpska zajednica. Ukoliko bude više uključena biće manje međuetničke neravnoteže i neravnopravnosti, a više uključenosti u institucije, znači i više odgovornosti. Ukoliko ima više odgovornosti, onda postoji i veća odgovornost države. To je važno ne samo za kulturnu baštinu već i za decentralizaciju i na kraju to je važno za svaku oblast života. Kosovski Srbi moraju učestvovati u institucionalnom životu, ne samo zbog kulturne baštine već zbog budućnosti.

Oliver Ivanović : Srbi imaju veoma snažan identitet i mi se smatramo istim, poput onih na severu Kosova i onih koji žive u Srbiji. MI nikada sebe nismo zvali kosovskim Srbima već smo mi Srbi sa Kosova. To je razlika i to je geografsko određenje. Albanci imaju snažan nacionalni identitet. Pored ove dve zajednice treba pomenuti i treću koja je manja, a to je turska zajednica, koja ima takođe veoma snažan identitet. Postojanje snažnog identiteta znači i da postoji značajno poštovanje prema verskim objektima. Kroz unapređenje novog pristupa u izgradnji poverenja ne smete, da tako kažem, da uništavate i da zanemarite verske objekte. Najgore nešto što neko može da uradi drugoj zajednici jeste da ugrozi ili ošteti verski objekat ili spomenik istorijske kulturne baštine. Evropa se zasniva na toleranciji i na različitosti. Mi smo svi Evropljani a i oni mogu da govore mnogo više o tome, ali vi ste mladi ljudi i morate razumeti da prva stvar koju treba da naučite iz evropskih zakona, jeste da smo različiti ali to ne znači da ne možemo sestiti i razgovarati. Neko je pomenuo ekonomiju i ja ne želim da se vraćam na to. Imamo toliko stvari koje su nam zajedničke. Ne postoji nijedan način da kosovski Albanci budu zadovoljni ako nisu i Srbi, i obrnuto. Ja sam po zanimanju menadžer i postoji nekoliko uslova kako bi se stvorila dobra ekonomska situacija. Pre svega, to su investicije. U našim okolnostima, potrebne su nam investicije ali nema investicija ukoliko imamo političku nestabilnost. Ako imate jednu od značajnih zajednica koja je potpuno nezadovoljna trenutnom situacijom, nemate političke stabilnosti. Drugo pitanje je infrastruktura. Ko se na Kosovu bavi sa tim? Ministar za infrastrukturu, kako god da se zove, ne mogu sada da se setim njegovog imena. Fatmir Limaj, u redu. On bi trebalo da se bavi infrastrukturom koja je u veoma lošem stanju. Kroz izgradnju infrastrukture, stvoriće se uslovi za zaposlenje vas mladih ljudi. Ukoliko ste zaposleni, imaćete čime da se bavite. Jako je važno da budete zauzeti poslom, jer mi u srpskom jeziku imamo jednu izreku koja kaže „Dokon pop i goveda krsti“. Nadam se da ste razumeli ono što sam želeo da kažem. Ako nemate posla, možete činiti razne loše stvari, čak i uništavati srpske pravoslavne crkve. To je veoma opasno i veoma loše za sve nas, jer to nije način kako možemo da prevaziđemo probleme i da uspostavimo međusobnu komunikaciju.

Dejvid Miliband : Dozvolite mi da kažem nešto frustrirajuće a to je da je vreme da se ovaj razgovor završi. U poslednjem izlaganju rečena je jedna izreka i ja smatram da je to vredno razmotriti kada je u pitanju budućnost. Kao što sam rekao, frustrirajuće je da imamo samo jedan sat za razgovor, kada je prošlo mnogo decenija u prošlosti i kada ima puno ideja na kojima treba da se radi. Dozvolite mi da kažem još par stvari. Svako društvo prolazi kroz ove izazove, pomirenja različitosti i jedinstva, u različitim okolnostima i sa različitim izazovima. Svako društvo se time bavi i nijedno društvo nije savršeno. Možete poći od Evropske Unije, od Engleske u kojoj postoji veoma velika raznolikost i tolerancija. Tako možete da dođete i do one Engleske gde postoje veliki zidovi koji opasuju zajednice. Ponekad ti zidovi postoje na osnovu rase, na osnovu boje kože itd. Tako, možemo reći, da ovde niko nije savršen i mora se naučiti puno lekcija kako biste znali da prebrodite razlike. Smatram da je važno da priznate da niste sami u rešavanju ovakvih problema. Druga stvar koju želim da kažem jeste da je bivši predsednik SAD-a, Bil Klinton, veoma pametno rekao jednu stvar. On je rekao sledeće: „Mi smo 99% isti ali trošimo 99% energije govoreći o jednom procentu koji označava našu različitost.“ Zanimljivo. Smatram da je neko ovde pomenuo zajedničku komunikaciju i mislim da je na pravom putu, jer istorija rizika modernog sveta se ne razlikuje po bojama kože itd. Najuspešnija društva će biti ona koja iskoriste različitosti kao svoju snagu. Ta razlika može da bude između muškarca i žene, između različitih rasa, na osnovu sposobnosti. Ta društva koja imaju najviše talenata su najuspešnija. I vi imate dug i težak put, dugu i tešku prošlost koju treba da prebolite, ali takođe imate i jednu važnu prednost, da ste vi najmlađa

zemlja u Evropi. Ja sada ne dajem političke izjave o Kosovu kao državi već ja kažem da ste najmlađa država u Evropi jer imate najmlađu populaciju. Zanimljivo je da je jedan od naših gradova u Engleskoj, Birmingen, najmlađi grad u Evropi, sa najmlađom populacijom u Evropi. Odlučeno je da mladi tog grada budu u najvećoj prednosti. Smatram da ono o čemu vi morate da razmislite jeste da li mladi u vašoj zemlji predstavljaju prednost. Smatram da se mladima pruža mogućnost da rane iz prošlosti zacele znatno brže. Zahvalan sam svima vama što ste odvojili vreme da razgovarate sa mnom. Hvala vam puno i želim vam sve najbolje. Hvala vam. Izvinjavam se, imam još jedno obaveštenje. Ovu opremu koja pomaže da razgovaramo na različitim jezicima, mi doniramo Medija centru kako bismo unapredili ovakve dijaloge. Hvala vam puno.